Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 06/11/2026 10:31:49

Ewa Popławska

Gender mainstreaming w ustawodawstwie francuskim.[1] Podstawy konstytucyjne i wybrane przykłady

Gender mainstreaming in the French legislation. Constitutional basics and selected examples

Na tle innych państw europejskich Republika Francuska wyróżnia się szczególną dbałością o zrównanie pozycji kobiet w polityce na szczeblu centralnym i lokalnym, a także w innych dziedzinach, m.in. w zarządzaniu wielkimi przedsiębiorstwami oraz w administracji publicznej[2]. Po objęciu władzy przez Partię Socjalistyczną w roku 2012 tendencja ta rozszerzyła

[1] *Gender mainstreaming* oznacza włączanie problematyki równości płci do głównego nurtu życia politycznego i społecznego. Według definicji Rady Europy można go określić jako „(re)organizację, ulepszanie, rozwój i ewaluację procesów politycznych, polegającą na włączaniu perspektywy równości płci do wszystkich polityk na wszystkich poziomach i etapach przez uczestników życia politycznego zaangażowanych w kształtowanie polityki." Źródło: Council of Europe, *Gender mainstreaming. Conceptual framework, methodology and presentation of good practices*, Strasbourg 1998. Por. też European Commission, *Incorporating equal opportunities for women and men into all Community policies and activities*, COM (1996).

[2] Poza zakresem niniejszego opracowania pozostaje kwestia, w jakim stopniu owe starania stanowią próbę nadrobienia opóźnienia w podmiotowym traktowaniu kobiet w życiu społecznym, a zatem także w mentalności przeciętnych Francuzów. Dowodem tego opóźnienia jest stosunkowo późne przyznanie Francuzkom prawa wyborczego (ordonans Tymczasowego Zgromadzenia Konsultacyjnego z siedzibą w Algierze z dnia 21 kwietnia 1944 r.). Dopiero w 1965 r. została przyjęta ustawa o reżimie małżeńskim, stanowiąca, że Francuzki nie muszą uzyskiwać zgodę małżonka na wybór zawodu oraz otwarcie konta w banku i dysponowanie swoją własnością. Zniesienie instytucji głowy rodziny w dziedzinie podatków i wprowadzenie równości małżonków oraz równości praw rodziców w zakresie zarządzania majątkiem małoletnich dzieci przewidziała ustawa o finansach uchwalona w 1985 r. Por. szerzej: E. Popławska, *Ochrona praw kobiet we Francji. Wybrane problemy* [w:] J. Kondratiewa-Bryzik, Wojciech Sokolewicz (red.), *Prawa kobiet we współczesnym świecie*, Warszawa 2011, Wydawnictwo Sejmowe, s. 220–230.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 06/11/2026 10:31:49

się na nowe obszary życia społecznego. Najnowszą zmianą jest reforma kodeksu edukacji, obejmującego m.in. dziedziny szkolnictwa wyższego i nauki, którą poprzedziło zawarcie „paktów" – umów społecznych między najważniejszymi związkami zawodowymi i organizacjami zrzeszającymi pracowników nauki i szkolnictwa wyższego z ministrem ds. kobiet, przewidujących wzmocnienie pozycji kobiet w zarządzeniu sektorem. Wprowadzenie parytetu ze względu na płeć w tej dziedzinie jest działaniem pionierskim na skalę światową i jest motywowane przede wszystkim dysproporcją między procentem kobiet uzyskujących wyższe wykształcenie, podejmujących studia doktoranckie i zatrudnionych na niższych stopniach hierarchii zawodowej, a ich udziałem w gremiach decydujących np. o przyznawaniu stopni naukowych, zarządzaniu wyższymi uczelniami czy decydujących o ich akredytacji. Promocja kobiet w tej dziedzinie łączy się z działaniami na rzecz osłabienia dysproporcji płci w podejmowaniu studiów, a potem pracy badawczej w różnych dziedzinach (podział na „kobiece" dziedziny społeczne i „męskie" – ścisłe i związane z wyższymi technologiami) oraz na rzecz uwzględnienia w większym stopniu odmiennych uwarunkowań przebiegu kariery naukowej kobiet i mężczyzn, wynikających z obowiązków rodzinnych.

Ustrojowe podstawy stosowania „dyskryminacji pozytywnej" w stosunku do kobiet we Francji znalazły wyraz w Konstytucji V Republiki, która w art. 1 głosi:

> Ustawa sprzyja równemu dostępowi kobiet i mężczyzn do mandatów istanowisk pochodzących z wyborów oraz do sprawowania funkcji zawodowych i społecznych.[3]

Pierwszą dziedziną, w jakiej podjęto działania na rzecz promocji kobiet, było prawo wyborcze, przy czym pionierskie próby wprowadzenia kwot wyborczych ze względu na płeć w 1982 r. zostały uznane przez Radę Konstytucyjną za niezgodne z konstytucyjną zasadą równości w prawie wyborczym z art. 3 Konstytucja przywołuje ją w rozdziale zatytułowanym „O suwerenności", w kontekście warunków realizacji zwierzchnictwa narodu. Zdanie 3 art. 3 precyzuje, że „głosowanie może być bezpośrednie lub pośrednie, na zasadach przewidzianych w Konstytucji. Jest ono zawsze powszechne, równe i tajne." Jest to uszczegółowienie ogólnej zasady równości, wyrażonej w art. 1 słowami: „Francja [...] zapewnia wszystkim obywatelom równość wobec prawa bez względu na pochodzenie, rasę lub wyznanie" oraz będącej elementem historycznej triady „Wolność, Równość i Braterstwo", uznanej w art. 2 za dewizę Republiki. Ponadto Preambuła Konstytucji IV Republiki z 27 października 1946 r., uznana przez Radę Konstytucyjną za część „bloku konstytucyjnego", czyli materialnej konstytucji francuskiej, głosi

[3] *Konstytucja V Republiki Francuskiej z 4 października 1958 roku*, tłum. J. Szymek, Warszawa 2011. W tym przypadku za bardziej odpowiedni w stosunku do francuskiego pierwowzoru *favorise* uznałam słowo „sprzyja", a nie, jak chce autor, „promuje".

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 06/11/2026 10:31:49

w punkcie 3: „Ustawa zapewnia kobiecie we wszystkich dziedzinach prawa równe prawom przysługującym mężczyznom".

Drogę do przeprowadzenia zmian w ustawodawstwie w celu stworzenia Francuzkom bardziej sprzyjających warunków uczestnictwa w życiu politycznym i społecznym otworzyła rewizja Konstytucji z 1999 r., uzupełniona 6 czerwca 2000 r., a następnie rozwinięta 23 lipca 2008 r. By przybliżyć uwarunkowania przyjęcia konstytucyjnej formuły przyzwolenia na preferencje dla kobiet, warto przypomnieć stanowisko Rady Konstytucyjnej w odniesieniu do sprzyjających *de facto* kobietom przepisów prawa wyborczego, wprowadzanych w kilku etapach.

Jak wyżej wspomniano, pierwsze próby ustanowienia preferencji dla płci niedoreprezentowanej w wyborach do rad gmin zostały unicestwione przez Radę Konstytucyjną, która w decyzji z listopada 1982 r. uznała przepisy ustawy za niekonstytucyjne.[4] Konsekwentnie orzekła także w styczniu 1999 r. w sprawie ustawy o wyborach do rad regionalnych i wyborach radnych Zgromadzenia Korsyki oraz o funkcjonowaniu rad regionalnych. W obu przypadkach Rada Konstytucyjna użyła takiego samego uzasadnienia:

> [...] posiadanie obywatelstwa zapewnia prawo wybierania i bycia wybieranym na identycznych warunkach wszystkim, którzy tego prawa nie zostali pozbawieni. Z tą zasadą o randze konstytucyjnej sprzeczny jest jakikolwiek podział wyborców i wybieranych na kategorie, co dotyczy wszelkich aktów wyborczych.[5]

W tym miejscu warto zacytować stanowisko Rady Konstytucyjnej, wyrażone w okresie pomiędzy cytowanymi orzeczeniami, dotyczące wprowadzania przez ustawodawcę wyjątków od zasady równości, o ile owo zróżnicowanie służy realizacji interesu publicznego oraz pozostaje w bezpośrednim związku z przedmiotem ustawy. W decyzji z 7 stycznia 1988 r. Rada Konstytucyjna użyła następującego sformułowania: „znaczenie zasady równości sprowadza się do wykluczenia różnicowań, które naruszają poczucie sprawiedliwości".[6] W wyniku wyżej wspomnianego orzeczenia Rady Konstytucyjnej 6 lipca 1999 r. uzupełniono cytowany art. 3 Konstytucji o następujący przepis: „Ustawa sprzyja równemu dostępowi kobiet i mężczyzn do urzędów obsadzanych w wyborach oraz do stanowisk wybieralnych." Jak głosi część doktryny, podstawowym celem tej noweli było prze-

[4] Zakwestionowana ustawa przewidywała ustanowienie preferencji dla płci niedoreprezentowanej w wyborach do rad gmin przez wprowadzenie wymogu, iż listy kandydatów do tych rad nie mogą zawierać więcej niż 75% kandydatów jednej płci.

[5] Conseil constitutionnel, décision No 82-146 DC du 18 novembre 1982; Conseil constitutionnel, décision No 98-407 du 14 janvier 1999.

[6] Conseil constitutionnel, décision No 87-232 DC du 37 janvier 1988.Tłumaczenie fragmentu za: K. Wojtyczek, *Prawa człowieka* [w:] A. Machowska, K. Wojtyczek (red.), *Prawo francuskie*, tom II, Zakamycze 2005, s. 44.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 06/11/2026 10:31:49

łamanie linii orzeczniczej Rady Konstytucyjnej, blokującej reformy ułatwiające realizację praw politycznych przez kobiety.[7] Nowelizacja nadała rangę konstytucyjną celowi politycznemu: zrównaniu kobiet i mężczyzn w dostępie do stanowisk wybieralnych i otworzyła drogę do jego realizacji na drodze ustawowej.

W ślad za zmianą konstytucji przyjęta została 6 czerwca 2000 r. ustawa wprowadzająca w życie jej nowe postanowienia przez stworzenie warunków równego dostępu kobiet i mężczyzn do urzędów obsadzanych w wyborach i do stanowisk obieralnych.[8] Ustawa obliguje partie polityczne do zgłaszania na listach równej liczby kobiet i mężczyzn w okręgach w wyborach regionalnych i municypalnych, a także w wyborach do Senatu w departamentach o czterech lub więcej mandatach i w wyborach do Parlamentu Europejskiego.[9] Wprowadzony został wymóg „suwakowego", tzn. naprzemiennego umieszczania na listach kandydatów obu płci, a na partie nieprzestrzegające parytetu w doborze kandydatów w wyborach do Zgromadzenia Narodowego, które odbywają się na zasadzie większościowej i w okręgach jednomandatowych, przewidziano sankcje finansowe – redukcję pierwszej transzy subwencji z budżetu państwa, proporcjonalną do różnicy między liczbą kandydatów obu płci na listach. Sankcje finansowe wymagały wprowadzenia w tym zakresie zmian w ustawie z 11 marca 1988 r. o przejrzystości finansowej życia politycznego.[10] Nowelizacja ustawy została uznana za zgodną z Konstytucją przez Radę Konstytucyjną w decyzji z 30 maja 2000 r.[11] Rada pod-

[7] K. Wojtyczek, *op. cit*., s. 45.

[8] La loi du 6 juin 2000 tendant à favoriser l'égal accès des femmes et des hommes aux mandats électoraux et fonctions électives.

[9] W wyborach, gdzie zgłaszane są listy kandydatów, różnica między liczbą kandydatów obu płci nie może być większa od jednego. Ustawa przewiduje dotkliwą sankcję dla partii nierespektujących tej zasady – jest nią odmowa rejestracji listy. W przypadku głosowania na listę w jednej turze, a więc w wyborach do Senatu i europejskich, ustawa precyzuje, że „na każdej liście figuruje alternatywnie po jednym kandydacie każdej płci". Natomiast w przypadku pozostałych wyborów, municypalnych i regionalnych, odbywających się poprzez głosowanie na listy w dwóch turach, ustawa wymaga, by równa liczba kandydatów każdej płci figurowała „w każdej kolejnej pełnej grupie sześciu kandydatów, począwszy od początku listy".

[10] La loi du 11 mars 1988 relative à la transparence financière de la vie politique.

[11] Odnosząc się do redukcji subwencji dla partii politycznych, które nie respektują zasady parytetu, Rada stwierdziła, że „przepis ten nie ma charakteru sankcji, ale modyfikację pomocy publicznej przyznawanej partiom i ugrupowaniom politycznym zgodnie z art. 8 i 9 ustawy z 11 maja 1988 roku; celem tego przepisu jest zachęcanie partii i ugrupowań do wcielania w życie zasady równego dostępu kobiet i mężczyzn do funkcji wybieralnych, zgodnie z art. 3 i 4 Konstytucji". Rada oddaliła tym samym zarzut, że konstrukcja sankcji finansowej dla partii jest pogwałceniem zasady nieuchronności kary. Notabene w 2009 roku przyjęto kolejną nowelizację ustawy o przejrzystości finansowej życia politycznego, która zmodyfikowała system sankcji nakładanych na partie, nierespektujące parytetu płci kandydatów na listach wyborczych. W przypadku gdy na listach danej partii suma kandydatów jednej płci we wszystkich okręgach przekroczy sumę kandydatów drugiej płci o dwa procent, pierwsza transza subwencji dla tej partii zostanie obniżona o 75%, a nie, jak poprzednio, o 50%.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 06/11/2026 10:31:49

kreśliła, że nowelizacja Konstytucji z 1999 r. miała na celu „zniesienie przeszkód natury konstytucyjnej", które wskazywała w poprzednich decyzjach, i – w intencji ustrojodawcy – „miała umożliwić ustawodawcy przyjęcie przepisów zmierzających do uczynienia bardziej skutecznym równego dostępu kobiet i mężczyzn do urzędów obsadzanych w wyborach i do stanowisk obieralnych". Przepisy te, zgodnie z wyborem i wolą ustawodawcy, mogły przyjąć charakter bądź zachęty, bądź norm bezwzględnie obowiązujących. Rada przypomniała, że ustawodawca powinien zadbać, by nowe regulacje pozostawały w zgodzie tak z treścią nowelizacji Konstytucji, jak z innymi zasadami i normami rangi konstytucyjnej, których ustrojodawca nie miał intencji derogować. W konkluzji Rada Konstytucyjna uznała, że „przepisy ustalające obowiązujące reguły dotyczące obecności kandydatów każdej płci na listach kandydatów w wyborach proporcjonalnych należą do tych, które ustawodawca może odtąd uchwalać". Podkreśliła, że z debaty parlamentarnej poprzedzającej przyjęcie noweli konstytucyjnej z 8 lipca 1999 roku wynika klarowna intencja ustrojodawcy, by nie nakazać, lecz przyzwolić ustawodawcy na ustalenie obowiązujących reguł realizacji równego dostępu kobiet i mężczyzn do stanowisk z wyboru.[12]

Trzy lata później Rada Konstytucyjna ustosunkowała się do zarzutu niekonstytucyjności „zmniejszenia liczby mandatów senatorskich, do których stosuje się obowiązek umieszczania na listach kandydatów kobiet i mężczyzn w porządku naprzemiennym, przez co naruszony zostaje konstytucyjny obowiązek równego dostępu kobiet i mężczyzn do stanowisk wybieralnych".[13] Rada Konstytucyjna

[12] Przesłanki nakładania sankcji finansowych na partie polityczne w związku z uchybieniami w zrównoważonej kompozycji list wyborczych stały się niedawno, 21 października 2013 roku, przedmiotem decyzji Rady Stanu. Front Narodowy wniósł o uznanie postanowień dekretu z 27 maja 2013 r., ustalającego kwoty subwencji budżetowych dla partii zgodnie z art. 9 i 9–1 omawianej ustawy, za niezgodne z art. 1 oraz 4 Konstytucji, który stanowi m.in., że „(partie i ugrupowania polityczne) przyczyniają się do realizacji zasady, o której mowa w art. 1 ust. 2 na zasadach określonych w ustawie. Ustawa zapewnia pluralizm opinii i równy udział partii oraz ugrupowań w demokratycznym życiu Narodu." Nastąpiło bowiem pomniejszenie kwoty subwencji w związku z wycofaniem się niektórych kandydatów pierwotnie deklarujących przynależność do tej partii, na co partia – jak utrzymywała – nie miała wpływu. Front Narodowy skorzystał z trybu „priorytetowego pytania konstytucyjnego" (*question prioritaire de constitutionnalité*) z art. 61-1 Konstytucji, zatem zanim zarzut niekonstytucyjności dekretu trafił do Rady Konstytucyjnej, został poddany ocenie Rady Stanu, która uznała zarzut za niepoważny i nie nadała mu biegu. Por. Conseil d'Etat, décision No 370555 du 21 octobre 2013.

[13] Zarzut wynikał ze zmiany systemu wyborczego do Senatu. Ustawa z 10 lipca 2000 r. wprowadziła wybory proporcjonalne do Senatu w departamentach, na które przypadają co najmniej trzy mandaty senatorskie, podczas gdy dotąd ten system obowiązywał począwszy od pięciu mandatów na departament, a analogiczną ustawą z 30 lipca 2003 r. ograniczono stosowanie wyborów proporcjonalnych do departamentów, gdzie wybieranych jest czterech senatorów. Odpowiednio, la loi du 10 juillet 2000 relative à l'élection des sénateurs oraz la loi du 30 juillet 2003 relative à l'élection des sénateurs. Conseil constitutionnel, décision No 2003-475 DC du 24 juillet 2003.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 06/11/2026 10:31:49

w decyzji z 24 lipca 2003 r. uznała, że „krytykowane przepisy nie naruszają same przez się konstytucyjnego celu zapewnienia równości kobiet i mężczyzn w dostępie do stanowisk wybieralnych". Natomiast przypomniała, że „dotyczące tego celu postanowienia Konstytucji nie mogą wywołać skutku w postaci pozbawienia ustawodawcy możliwości określania systemu wyborczego do izb Parlamentu, wynikającej z art. 34 Konstytucji".[14] W tym samym roku Rada Konstytucyjna stanęła na straży równego stosowania zasad sprzyjających bardziej ekwiwalentnemu przedstawicielstwu obu płci przy okazji rozpatrywania ustawy z 11 kwietnia 2003 r.[15] Przewidywała ona rozciągnięcie wyżej przedstawionych zasad na wybory do rad regionalnych oraz zmiany systemu wyborczego do Parlamentu Europejskiego, natomiast nie objęła Zgromadzenia Korsyki, co zostało uznane przez Radę Konstytucyjną za niezgodne z zasadą równości w decyzji z 3 kwietnia 2003 r. i wkrótce skorygowane.[16]

W trosce o bardziej zrównoważony udział kobiet w organach wykonawczych władz lokalnych w styczniu 2007 r. przyjęto ustawę w celu promocji równego dostępu kobiet i mężczyzn do mandatów z wyboru i funkcji wybieralnych w odniesieniu do egzekutyw regionalnych i municypalnych – w nich także zastosowano zasadę parytetu w komponowaniu list kandydatów.[17] Jakkolwiek ocena funkcjonowania mechanizmu promocji udziału kobiet w sprawowaniu władzy publicznej pozostaje poza zakresem niniejszego tekstu, należy wskazać na trudność w jednoznacznej diagnozie jej skuteczności, gdyż także w tych wyborach, w których nie zastosowano środków „inżynierii społecznej", w tym samym okresie – na przełomie lat dziewięćdziesiątych i dwutysięcznych – procent wybranych kobiet istotnie wzrósł.[18] W odniesieniu do obu izb parlamentu umiarkowany wzrost miał miejsce po przyjęciu odpowiednich ustaw, lecz większy „skok" nastąpił w okresie

[14] Conseil constitutionnel, décision No 2003-475 DC du 24 juillet 2003.

[15] La loi du 11 avril 2003 relative à l'élection des conseillers régionaux et des représentants au Parlement européen.

[16] Rada zwróciła uwagę, że „żadne względy wynikające z lokalnej specyfiki, ani żaden inny powód natury ogólnej nie mogą usprawiedliwić odmiennego traktowania kandydatów w sprawie parytetu i stanowiłoby ono naruszenie zasady równości". Conseil constitutionnel, décision nr 2003-468 DC du 3 avril 2003. La loi du 18 décembre 2003 relative à la parité entre hommes et femmes sur les listes de candidats à l'élection des membres de l'Assemblée de Corse.

[17] La loi du 31 janvier 2007 tendant à promouvoir l'égal accès des femmes et des hommes aux mandats électoraux et fonctions électives au mandat du conseiller général.

[18] Na przykład procent kobiet wybranych do niektórych organów władz lokalnych (np. rad regionalnych – 48% w 2010 r. i 47,6% w 2004 r. wobec 21% w 1989 r.), lecz podobną tendencję wzrostową można odnotować w tym samym okresie w odniesieniu do wyborów do Parlamentu Europejskiego (44,4 % w 2009 r. i 40,2% w 1999 r. wobec 21% w 1989 r.). Podobny wzrost udziału kobiet w radach municypalnych miał miejsce na przestrzeni lat 1995–2008 (z 21,7% do 35%). Por. *La citoyenneté politique des femmes. Le vote et l'éligibilité des femmes... vers la parité*, Observatoire de la parité entre les femmes et les hommes, Paris 2010.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 06/11/2026 10:31:49

je poprzedzającym (odpowiednio Zgromadzenie Narodowe 26,8% w wyborach w 2012 r., 18,9% w 2007 r. wobec 10,9% w 1997 r.; Senat 23,5% w wyborach częściowych w 2011 r., wobec 16,9% w 2008 r.).[19] Zauważyć przy tym należy, że wybory proporcjonalne są bardziej „podatne" na oddziaływanie mechanizmu parytetu niż wybory większościowe, zwłaszcza w okręgach jednomandatowych w dwóch turach, jak te do Zgromadzenia Narodowego.

Jak wspomniano na wstępie, podstawą prawną wprowadzenia mechanizmu parytetu w organach zarządzających instytucjami naukowymi i szkolnictwem wyższym we Francji była przeprowadzona w 2008 r. z inicjatywy prezydenta Nicolasa Sarkozy'ego w imię „modernizacji instytucji Republiki" obszerna zmiana konstytucji, która do art. 1 włączyła passus: „Ustawa sprzyja równemu dostępowi kobiet i mężczyzn [...] do sprawowania funkcji (*responsabilités)* zawodowych i społecznych". Znamienne, że pochodzący z 1999 r. przepis dotyczący „równego dostępu kobiet i mężczyzn do urzędów obsadzanych w wyborach oraz do stanowisk wybieralnych" symbolicznie zyskał na randze – został przeniesiony z art. 3 do 1 i uzupełniony jak wyżej. O ile poprzednio, zgodnie z kontekstem konstytucyjnym, uznawano go za jedną z zasad realizacji suwerenności narodowej, o tyle obecnie stał się „elementem centralnym paktu republikańskiego".[20] Przyjęte rozwiązanie nie zmienia jednak znaczenia przepisu jako wzorca kontroli konstytucyjności oraz podstawy skarg sądowych czy kierowanych do organów administracji. Podobnie jak w przypadku prawa wyborczego, także i w tym wypadku konstytucjonalizacja promocji kobiet została pośrednio wymuszona przez Radę Konstytucyjną. W 2006 r. w ustawie o równości uposażeń przyjęto przepis przewidujący minimum 20% przedstawicieli każdej płci w gremiach kierowniczych przedsiębiorstw, jednak przepis ten został uznany za niezgodny z konstytucyjną zasadą równości przez Radę Konstytucyjną i nie wszedł w życie. Rada stwierdziła, że Konstytucja stwarza podstawy do stosowania parytetu jedynie w dziedzinie reprezentacji politycznej, a rozciągnięcie go na inne obszary jest nieuprawnione.[21] Nowelizacja Konstytucji z lipca 2008 r. stworzyła nową podstawę do przyjęcia, a nawet rozszerzenia proponowanej formuły.

Wykładnię drugiego zdania art. 1 co do formy realizacji „sprzyjania równemu dostępowi" sformułowała niedawno Rada Stanu. W decyzji z 7 maja 2013 r. uznała za niezgodne z art. 1 Konstytucji samodzielne, bez upoważnienia ustawowego, uregulowanie zasady parytetu w dekrecie premiera o wyborach do izb

[19] Szerzej na temat praktyki stosowania parytetu w prawie wyborczym we Francji: M.-J. Zimmermann, *Elections législatives 2007: Résultats des épreuves paritaires*, Communiqué de presse, Observatoire de la parité entre les femmes et les hommes, Paris, le 25 mai 2007; E. Popławska, *Ochrona praw kobiet we Francji...*, s. 226–228.

[20] Bastien François, *La Constitution Sarkozy*, Paris 2009, s. 59–62.

[21] Conseil constitutionnel, décision No 2006-533 DC du 16 mars 2006.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 06/11/2026 10:31:49

rolnych.[22] Uznała, że ustawa zasadnicza wyraźnie wskazuje na ustawę jako właściwy akt prawny do promowania równego dostępu kobiet i mężczyzn „do sprawowania funkcji zawodowych i społecznych", podobnie jak to czyni w art. 34. Natomiast – zgodnie z art. 21 – zadaniem premiera jest „zapewnienie wykonania ustaw". Skoro, działając bez upoważnienia ustawodawcy, premier wydał przepis przewidujący wymóg umieszczania na poszczególnych listach kandydatów do izb rolnych po co najmniej jednym kandydacie każdej płci w każdej kolejnej trójce kandydatów, przepis ów jako wydany przez organ nieuprawniony został uznany za nieważny.[23] Decyzja Rady Stanu składnia do szerszej refleksji nad znaczeniem odesłania do ustawy zadania „sprzyjania równości kobiet i mężczyzn". Konstytucja formułuje tym samym obowiązek pozytywny ustawodawcy, który zobligowany zostaje do rozwinięcia i skonkretyzowania, a zwłaszcza realizacji postawionego celu. Jednocześnie art. 1 nie wskazuje, że równych praw kobiet i mężczyzn do sprawowania funkcji zawodowych i społecznych można dochodzić w granicach określonych w ustawie, jak czyni to art. 81 Konstytucji RP. Jest więc samodzielnym wzorcem kontroli konstytucyjności, a nie zasadą polityki państwa, o ile jest uprawnione stosowanie siatki pojęciowej właściwej konstytucjonalizmowi polskiemu do ustawy zasadniczej V Republiki.

Pierwsza z ustaw, realizująca konstytucyjne zadanie „promocji kobiet w zakresie sprawowania funkcji zawodowych i społecznych", została uchwalona 27 stycznia 2011 r. i dotyczy zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn w zarządach i radach nadzorczych spółek francuskich.[24] Przewiduje ona między innymi, że zarządy oraz rady nadzorcze dużych spółek giełdowych powinny uwzględniać wymóg „zrównoważonej reprezentacji kobiet i mężczyzn" i żadna z płci nie powinna stanowić mniej niż 40% składu zarządu.[25] Niezastosowanie się do przyjętych kwot pociąga za sobą nieważność nominacji do składu zarządu oraz rad nadzorczych, a utrzymywanie składu organów niezgodnego z powyższą zasadą skutkuje wstrzymaniem wypłaty honorariów dla członków rad nadzorczych. Powyższe zasady wchodzą w życie w sześć lat po publikacji ustawy, czyli 1 stycznia 2018 r. W trzy lata po wejściu w życie ustawy (zatem w 2015 r.) powinien zostać osiągnięty pułap co najmniej 20% przedstawicieli każdej płci. Natomiast w spółkach publicznych o dominującym udziale Skarbu Państwa, wymienianych w ustawie, których władze mianowane są w drodze dekretu, próg co najmniej 20% po-

[22] Décret No 2012-838 du 29 juin 2012 relatif aux élection aux chambres d'agriculture.

[23] Conseil d'Etat, Décision No 362280 du 7 mai 2013.

[24] Tzw. la loi Copé-Zimmermann du 27 janvier 2011 relative à la représentation équilibrée des femmes et des hommes au sein des conseils d'administration et de surveillance et à l'égalité professionnelle.

[25] Dotyczy to spółek zatrudniających średnio co najmniej 500 stałych pracowników i osiągających rocznie obrót w wysokości co najmniej 50 milionów euro.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 06/11/2026 10:31:49

winien zostać osiągnięty już przy pierwszym odnowieniu składu zarządu i rady nadzorczej, natomiast próg 40% – przy drugim. Efektywność zastosowanych środków oddziaływania zdają się potwierdzać statystyki, które wykazały, że korekta proporcji płci w organach spółek nawet wyprzedza przewidziany kalendarz i już w czerwcu 2012 r. kobiety stanowiły 23,7% ich składu wobec 20% rok wcześniej i 8,5% w 2007 r. Paradoksalnie jednak dzieje się tak głównie za sprawą nominacji cudzoziemek do zarządów i rad nadzorczych spółek.[26]

Elementy *gender mainstreaming* pojawiły się także w przyjętej w ostatnim miesiącu rządów prawicy ustawie o dostępie do stanowisk na podstawie mianowania, o poprawie warunków zatrudnienia pracowników niemianowanych w administracji publicznej i o walce z dyskryminacją.[27] Pierwszy rozdział trzeciej części ustawy, poświęconej walce z różnymi przejawami dyskryminacji w administracji publicznej, dotyczy równości kobiet i mężczyzn w wykonywaniu pracy zawodowej i zawiera wiele przepisów, które mają zapobiegać praktykom dyskryminacyjnym. Ustawa wprowadza m.in. zasady dotyczące składu zarządów, rad nadzorczych i analogicznych organów zarządzających zakładów publicznych zbliżone do wyżej przedstawionej ustawy dotyczącej spółek. W tym przypadku przepis art. 52 odnosi się do członków korpusu urzędniczego, których nominacja do owych organów wynika z ich kwalifikacji i doświadczenia zawodowego. Żadna z płci nie może stanowić mniej niż 40% składu organu, począwszy od drugiego odnowienia jego składu po promulgacji ustawy, i mniej niż 20% począwszy od pierwszego odnowienia składu. Nominacje z naruszeniem tej zasady są nieważne z wyjątkiem sytuacji, gdy beneficjentem naruszenia jest przedstawiciel/ka płci słabiej reprezentowanej. Powyższe reguły objęły też skład Rady Wspólnej Administracji Publicznej (*Conseil commun de la fonction publique*), Najwyższej Rady Administracji Państwowej (*Conseil supérieur de la fonction publique d'Etat)*, Najwyższej Rady Administracji Lokalnej (*Conseil supérieur de la fonction publique territoriale)*, Najwyższej Rady Administracji Szpitalnej (*Conseil supérieur de la fonction publique hospitalière)* (art. 53) oraz komisje rekrutacyjne i decydujące o awansach w administracji państwowej, lokalnej i szpitalnej (art. 55). Ustawa wprowadziła ponadto wymóg, by co roku wśród nowo mianowanych najwyższych urzędników administracji centralnej, departamentalnej, regionalnej i gminnej oraz szpitalnej było co najmniej 40% przedstawicieli każdej płci (art. 56).

Realizując swoje zapowiedzi wyborcze, Partia Socjalistyczna po dojściu do władzy w maju 2012 r. konsekwentnie rozwijała politykę *gender mainstreaming*.

[26] Y. Le Galès, *900 femmes doivent enter dans les conseils d'administration*, „Le Figaro Economie", 14 lutego 2013 r., s. 20.

[27] La loi du 13 mars 2012 relative à l'accès à l'emploi titulaire et à l'amélioration des conditions d'emploi des agents contractuels dans la fonction publique, à la lutte contre les discriminations et portant diverses dispositions relatives à la fonction publique.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 06/11/2026 10:31:49

Znalazła ona wyraz między innymi w powołaniu w skład rządu równej liczby kobiet i mężczyzn, w utworzeniu nowego samodzielnego resortu do spraw praw kobiet[28], we wznowieniu, po dwunastoletniej przerwie, prac Międzyministerialnego Komitetu do spraw Praw Kobiet oraz Równości Kobiet i Mężczyzn, w uczynieniu zasadą generalną oceny skutków regulacji projektowanych ustaw pod względem poszanowania praw kobiet oraz – co najważniejsze – w opracowaniu wielu projektów ustaw i aktów towarzyszących.

Reforma kodeksu edukacji, mająca na celu wzmocnienie obecności kobiet w strukturach nauki i szkolnictwa wyższego, jest pierwszym z wielu przedsięwzięć legislacyjnych rządu Partii Socjalistycznej. Ustawa jest elementem szerzej zakreślonych działań, wskazanych przez wyżej wspomniany Komitet, nakierowanych na likwidację dysproporcji w udziale kobiet – odpowiednio – w populacji ogólnej Francji (55%), osób z wyższym wykształceniem (59%), ze stopniem doktora (46%), ze stopniem profesora agregowanego (20%) i piastujących stanowisko rektora wyższej uczelni (14%) i członków Akademii Instytutu Francuskiego (4 do 14,3% w poszczególnych akademiach).[29] Zbliżone dane w odniesieniu do środowiska akademickiego figurują na stronie internetowej Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Nauki: w 2010 r. kobiety stanowiły 55,5% studentów szkół wyższych, 36,2% osób zatrudnionych w szkolnictwie wyższym i nauce, 42,4% adiunktów (*maîtresses de conférence*), 22,2% profesorów uniwersytetu, 27,7% członków senatów wyższych uczelni (*Conseils d'administration*), 11,4% rektorów szkół wyższych.[30] Komitet rekomendował m.in. zwiększenie udziału kobiet w ciałach zarządzających nauką i szkolnictwem wyższym oraz dążenie do zastosowania parytetu w owych ciałach decyzyjnych, ale także opracowanie przez poszczególne instytucje naukowe planów działań na rzecz równości, podjęcie kroków, by hamulcem dla kariery naukowej nie były uwarunkowania osobiste i rodzinne, zmniejszenie zjawiska determinacji kierunku studiów przez płeć oraz zwalczanie seksizmu i molestowania seksualnego w środowisku akademickim.

---

[28] Do głównych zadań ministra należy opracowanie i wcielenie w życie polityki rządu dotyczącej praw kobiet, parytetu i równości zawodowej oraz promocja instrumentów na rzecz przestrzegania praw kobiet w społeczeństwie, likwidacji wszelkich przejawów dyskryminacji oraz wzmocnienia gwarancji równości w dziedzinie polityki, ekonomii, pracy zawodowej, kształcenia, zdrowia i kultury. Décret No 2012-778 du 24 mai 2012 relatif aux attributions du ministre des droits des femmes.

[29] F. Laborde, *Rapport d'information fait au nom de la délégation aux droits des femmes et à l'égalité des chances entre les hommes et les femmes (1) sur les dispositions du projet de loi relatif à l'enseignement supérieur et à la recherche (procédure accélérée) dont la délégation a été saisie pas la commission de la culture, de l'éducation et de la communication*, Sénat, Rapport d'information No 655, le 11 juin 2013, s. 18.

[30] Por. http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/pid24768/parite-et-lutte-contre-les-discriminations.html

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 06/11/2026 10:31:49

Zanim wprowadzono odpowiednie zmiany w ustawodawstwie, posłużono się metodą konsensualną, „miękkiego prawa", by ustalić podstawowe cele i metody osiągnięcia większej równowagi płci w dziedzinie szkolnictwa wyższego i nauki. W dniu 30 listopada 2012 roku minister ds. szkolnictwa wyższego i nauki oraz minister ds. praw kobiet podpisały Kartę równości kobiet i mężczyzn, opracowaną przez Konferencję Rektorów Uniwersytetów (*Conférence des président-e-s d'univeristé*, CPU), Konferencję Grandes Ecoles (*Conférence des grandes écoles*, CGE*)* i Konferencję Dyrektorów Francuskich Szkół Inżynieryjnych (*Conférence des directeurs et des directrices des écoles françaises d'ingénieurs*, CDEFI). Podpisując Kartę, zarówno kierujący resortami, jak instytucje i organizacje akademickie zobowiązały się do prowadzenia polityki na rzecz równouprawnienia kobiet i mężczyzn i promowania go, począwszy od opracowania planu odpowiednich działań oraz mianowania pracownika, którego zadaniem ma być czuwanie nad przestrzeganiem postanowień Karty. Jednym z filarów Karty jest parytet w zarządzaniu instytucjami naukowymi. Ustawa z dnia 22 lipca 2013 r. o szkolnictwie wyższym i nauce odpowiada tej samej logice, rodzi zobowiązania tak po stronie rządowej, jak instytucji akademickich w zakresie opracowania i prowadzenia polityki strukturalnej na rzecz zapewnienia równości płci.[31] Ustawa przewiduje parytet płci na listach wyborczych oraz przy powoływaniu członków organów zarządzających szkolnictwem wyższym i nauką (art. 47, 49, 50, 60, 62), a także w odniesieniu do składu Krajowej Rady Szkolnictwa Wyższego i Nauki (*Conseil national de l'enseignement supérieur et de la recherche*, art. 20), Wysokiej Rady Ewaluacji Badań i Szkolnictwa Wyższego (*Haut Conseil de l'évaluation de la recherche et de l'enseignement supérieur*, art. 92) oraz Strategicznej Rady Nauki (*Conseil stratégique de la recherche*, art. 95). Przewiduje ponadto powołanie osoby odpowiedzialnej za politykę równych szans na każdej uczelni wyższej (art. 46) oraz przyjęcie nowej formuły badań statystycznych nad szkolnictwem wyższym i nauką na szczeblu ogólnokrajowym, by dane odzwierciedlały także stopień realizacji celu, jakim jest równouprawnienie kobiet i mężczyzn (art. 4 i 15).

Reforma zarządzania instytucjami akademickimi, mająca na celu zwiększenie udziału w nim kobiet, jest dobrym przykładem mechanizmu zastosowanego we Francji w wielu dziedzinach. Nie przesądzając o jego skuteczności, można pokusić się o ogólniejszą konkluzję, iż dowodzi on postrzegania roli prawa jako regulatora czy wręcz sprawcy zjawisk społecznych, co mieści się we francuskiej tradycji rewolucyjnej i pozostaje na drugim biegunie w stosunku do anglosaskiej koncepcji prawa. Nie sposób też nie wskazać na szczególną rolę Rady Konstytucyjnej, strażniczki konstytucyjnej zasady równości przed jej ustawowymi naruszeniami, której decyzje przyczyniły się paradoksalnie do konstytucjonalizacji

[31] La loi du 22 juillet 2013 relative à l'enseignement supérieur et à la recherche.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 06/11/2026 10:31:49

wyjątku od niej. Wyjątek ów, sformułowany w sposób szeroki i niedookreślony, pozostawia *de facto* szeroki margines uznania ustawodawcy, co budzi niepokój o zachowanie istoty zasady podstawowej.

SUMMARY

In comparison to other European states, the French Republic stands out with its particular care for giving women an equal position in politics at the central and local levels, as well as in other areas, e.g. in management of big corporations and in public administration. The path to legislative amendments aiming to create more favourable conditions for French women's participation in political and social life was paved by the 1999 amendments to the Constitution, supplemented on 6 June 2000 and then further developed on 23 July 2008. The constitutional amendments were forced by the Constitutional Council, which many times held laws strengthening the position of women in elections as incompatible to the principle of equality. The systemic foundations for application of gender mainstreaming in France were finally reflected in Article 1 of the Constitution of the Fifth Republic, which stipulates: 'Statutes shall promote equal access by women and men to elective offices and posts as well as to professional and social positions'. The latest manifestation of this promotion is the reform of the 'education code', including among others the areas of higher education and science, which reform was preceded by the conclusion of 'covenants': social agreements between the most important trade unions and organizations associating academics and personnel of higher education with the ministers for women's affairs and for higher education and research which provided for strengthening women's position in the sector's management. Introducing gender parity in this area is a pioneer move on a worldwide scale and is motivated mainly by the disparity between the percentage of women who complete higher education, undertake doctoral studies and are employed in lower ranks of the professional hierarchy and participate in their bodies which decide about e.g. granting academic degrees, universities' management or accreditation.